

Трансформація практик читання в сучасній культурі

Активне впровадження цифрових інновацій у різні сфери життєдіяльності соціуму, в тому числі і у сферу культури, засвідчує про перехід від епохи Гутенберга, ери друкованої культури, до епохи цифрової культури, масової комп'ютерної грамотності. В свою чергу, це породжує суперечності як в осмисленні цих явищ, так і в оцінках майбутнього суспільства, спонукаючи появу як оптимістично-ейфорійних прогнозів про настання всезагального щастя і благоденства, так і песимістичних – як передбачення тотальної дегуманізації культури і мистецтва, заміну живої, емоційної людини на безсмертного, беземоційного кіборга.

Е. Масуда, японський соціолог, один із авторів теорії інформаційного суспільства, ще в останній чверті ХХ ст. писав, що інформатизація змінює природу людини, перетворюючи її з *Homo sapiens* на *Homo intelligens*, що викличе до життя і нову цивілізацію. Цей перехід здійсниться, на думку вченого, за допомогою горизонтальної соціальної трансформації людського матеріалу і суспільства, а не шляхом соціальної революції [2]. Саме тому проблема тотальної дигіталізації в усіх її модусах, що постала вже в першій чверті ХХІ ст., серед яких і цифрове читання, вимагає наукової рефлексії.

Інформаційний спосіб існування модифікує буття людини і в реальному соціальному просторі. Осмислення перспектив конституювання суб'єктності акторів соціальної дії і комунікації дозволяє як означити напрями трансформації людини, так і виявити тенденції розвитку суспільства. У такому ракурсі розгляду проявляється загальна траєкторія розвитку соціальності, яка створюється в процесі нових комунікативних практик зміненого суб'єкта. Серед цих практик – і практики читання. Варто зауважити, що й пандемія COVID-19 прискорила трансформаційні процеси у сфері читання, загострила необхідність формування нових підходів до вивчення нових практик і форматів читання.

Сама ж проблема читання в новій цифровій реальності обумовлена появою текстів нового формату і зміною практик читання. Це питання набуває актуальності, тому що цифрове читання починає переважати традиційне, що впливає на індивідуальних читачів і на систему освіти в цілому. Зростання розуміння важливості читання для розвитку особистості та суспільства в цілому обумовлює актуальність осмислення проблем цифрового читання, з'ясування того, що відрізняє останнє від традиційних, аналогових його форм.

Орієнтирами на шляху до осмислення специфіки трансформацій, що відбуваються у практиках читання, можуть бути досвід і напрацювання французької школи історії

читання, що визнаються класичними. Так, Р. Шарт'є, один із її представників, відзначає, що «нові читачі читають інакше, ніж їхні попередники». А сама книга, на його думку, змінюється, коли змінюються способи її читання – починаючи від того, як зникає обов'язкове усне промовляння тексту – до читання напівголосно (*demi-voix*) і, нарешті, виключно візуального читання [1].

Згідно з концепцією «цифрового читання» (англ. *Digital reading*) – це є читання текстів, які пройшли цифрову обробку та розміщені на електронних носіях. (Синоніми: електронне, екранне, дисплейне, мультимедійне, мережеве, комп'ютерне, «Книга 2.0») [3], тобто, читання з екрану електронного гаджета, читання гіпертексту, читання в полімедійній культурі. Традиційні види читання – це читання з листа, паперове, аналогове читання, читання книг в традиційному розумінні, а в парадигмі Дж. Меркоски – це «Книга 1.0».

М. де Серто, запозичуючи ідею у Ролана Барта, виокремлює три види читання: еротичне, мисливське та ініціативне. Перше орієнтоване на отримання вербального задоволення, для другого характерне прагнення якомога швидше «дійти кінця» і його очікування, а третє пробуджує бажання писати [4]. Ці три типи читання, на думку де Серто, залежать не від прочитаної книги, а більше від конкретної людини, від її стратегії читання, конкретних умов і застосовуваних практик. Що ж до цифрового читання, то, на нашу думку, воно розвивається в межах мисливської стратегії читання, оскільки, орієнтується переважно на пошук необхідної інформації.

Цифрове і друковане (аналогове) читання – це зовсім різні види діяльності, які призводять до різних результатів. Цифрове читання дозволяє здійснювати зручний пошук інформації, а також читати на різних платформах, в той час, як читання друкованих матеріалів – це більш глибока, цілеспрямована діяльність, яка може призвести до кращого запам'ятовування і переосмислення інформації.

У зв'язку з появою цифрових технологій культура читання з усіма своїми атрибутами зазнає докорінних трансформацій, що є ознакою ще більш істотних метаморфоз, які відбуваються з людиною і суспільством і вимагають подальшого осмислення.

Сучасна цифрова книга, в певному розумінні, стала безперервною: вона має велику кількість ітерацій, в тому числі, на інших медіаканалах (екранізація, гейміфікація, адаптація на форумах любителів фанфіків тощо). І це сприяє розвитку трансмедійного сторітеллінга як особливого соціалізованого конструкту. Разом з тим, цифрова книга при всій її уявній «нематеріальності» має свої цілком матеріальні носії – рідер, смартфон,

планшет, комп'ютер тощо, поза якими вона перетворюється на фікцію. Ці носії також розглядаються в аспекті трансформацій соціальних практик читання.

Новий читач споживає тексти медіа так само, як звик споживати інформацію в соціальних мережах і месенджерах. Зростання технологій, призначених для спрощення комунікації, впливає на споживача кінцевого продукту, що ставить питання усвідомлення глибини і ступеню впливу цих змін як на нього, так і на виробника контенту.

На думку директорки Українського інституту книги Олександри Коваль, стратегія розвитку читання на найближчу перспективу має розвиватися у двох напрямках: перший, *hard*, що передбачає доступ до книги, її підтримку та розвиток книжкової екосистеми; другий, *soft*, – читання як тренд, формування навички і потреби в читанні [1].

Цифрові технології, набуваючи онтологічного статусу, витісняють традиційні комунікативні практики, серед яких і – практики читання, трансформують соціальне буття і його атрибути. Стрімке зростання цифрових технологій перетворює як соціум, так і людину, що обумовлює потребу в прогнозуванні перспектив розвитку практик читання, а, відтак, і концептуального осмислення їхньої трансформації.

Список джерел:

1. История чтения в Западном мире от Античности до наших дней / ред.-сост. Г. Кавалло, Р. Шартъе; пер. с фр. М. А. Руновой, Н. Н.Зубкова, Т. А. Недашковой. - Москва: ФАИР, 2008. – 544 с. – URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/kulturologija/kavallo_g_sharte_r_sost_red_istorija_chtenija_v_zapadno_m_mire_ot_antichnosti_do_nashikh_dnej_2008/16-1-0-1(дата звернення: 21.10.2021).
2. Масуда Е. Компьютопия / Е. Масуда; пер. с англ. Л. Я. Розовского. – Москва: Идея-Пресс, 1998. – 358 с.
3. Меркоски Дж. Книга 2.0. Прошлое, настоящее и будущее электронных книг глазами создателя Kindle / Дж. Меркоски; пер. с англ. А. Коробейникова. – Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 293 [3] с.
4. Серто М. де. Изобретение повседневности. Искусство делать / М. де Серто. – Санкт-Петербург: Изд-во Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2013. – 330 с.
5. Стратегія розвитку читання: книга як каталізатор культурного та економічного розвитку громад, регіонів та країни: [презентація Стратегії розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія» та основних результатів досліджень читання й книжкової галузі, виконаних на замовлення Українського інституту книги у 2020 році, 26.03.2021 р.]. - URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3214329-strategia-rozvitku>

citanna-kniga-ak-katalizator-kulturnogo-ta-ekonomicnogo-rozvitku-gromad-regioniv-ta-kraini.html (дата звернення: 22.10.2021).